

Lviv State University of Internal Affairs

Vasyl FRANCHUK
Dominika Daria KORECKA-SZUKIEWICZ

**CORRUPTION-RELATED
OFFENSES:
ADMINISTRATIVE LEGAL GROUNDS
OF COUNTERACTION**

Monograph

Warsaw
2021

Difin

Львівський державний університет внутрішніх справ

Василь Франчук
Домініка Корецька-Шукевич

**ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ
З КОРУПЦІЄЮ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ
ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ**

Монографія

Варшава
2021

Difin

Recommended for printing and distribution via the Internet
by the Academic Council of
Lviv State University of Internal Affairs
(*protocol of April 28, 2021, № 12*)

Reviewers:

Roman BLAHUTA – Doctor of Legal Sciences, professor (Lviv State University of Internal Affairs)

Iwona KLONOWSKA – associate professor (Police Academy in Szczytno)

Marek DZIERZEGA – (European Union Advisory Mission in Ukraine)

Franchuk Vasyl, Korecka-Szukiewicz Dominika Daria

Corruption-related offenses: administrative legal grounds of counteraction: monograph. Lviv: LvSUIA, 2021. 183 p.

ISBN 978-83-66491-61-8

Concept and signs of corruption, development of legislation on administrative liability for corruption-related offenses, regulation of liability for corruption-related offenses in legislation of foreign countries were studied. Legal analysis of objective and subjective features of the corpus delicti for corruption-related offenses were carried out. Legal analysis of provisions of current administrative legislation of Ukraine on liability for committing corruption-related offenses and anti-corruption legislation of the Republic of Poland was made during the research. Theoretical and applied problems of liability for corruption-related offenses and prospects for improving liability for corruption-related offenses are outlined.

For applicants for higher education, majoring in «Law», «Law Enforcement», specialists in the field of administrative law, as well as law enforcement officers whose activities are related to the prevention of corruption offenses and corruption-related offenses.

Copyright © by Franchuk V., Korecka-Szukiewicz D. D., 2021

Copyright © by Difin Sp. z o.o., 2021

Difin Sp. z o.o.

Warszawa 2021

00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1

tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62

Księgarnia internetowa Difin: www.ksiegarnia.difin.pl

Skład i łamanie: Edit Sp. z o.o., www.edit.net.pl

Рекомендовано до друку і поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 28 квітня 2021 року № 12)

Рецензенти:

Роман БЛАГУТА – кандидат юридичних наук, професор (Львівський державний університет внутрішніх справ)

Івона КЛОНОВСЬКА – доктор габілітований (Вища школа поліції в м. Щитно)

Марек ДЖЕРЖЕГА – (Консультативна місія Європейського Союзу в Україні)

Франчук В.В., Корецька-Шукєвіч Д.Д.

Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

ISBN 978-83-66491-61-8

Досліджено поняття та ознаки корупції, розвиток законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, регламентацію відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією у законодавстві зарубіжних держав. Проведено юридичний аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів правопорушень, пов'язаних з корупцією. Здійснено правовий аналіз положень чинного адміністративного законодавства України щодо відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також антикорупційного законодавства Республіки Польща. Окреслено теоретичні та прикладні проблеми відповідальності за правопорушення, пов'язані із корупцією, а також обгрунтовано перспективи її удосконалення.

Для здобувачів вищої освіти за напрямом «Право», «Правоохоронна діяльність», фахівців у галузі адміністративного права, а також працівників правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з запобіганням корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаних з корупцією.

Copyright © by Франчук В. В., Корецька-Шукєвіч Д. Д., 2021

Copyright © by Difin Sp. z o.o., 2021

Difin Sp. z o.o.

Warszawa 2021

00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1

tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62

Księgarnia internetowa Difin: www.ksiegarnia.difin.pl

Skład i łamanie: Edit Sp. z o.o., www.edit.net.pl

CONTENT

SUMMARY	10
---------	----

CHAPTER 1

ADMINISTRATIVE LEGAL REGULATION OF LIABILITY FOR CORRUPTION-RELATED OFFENSES	17
---	----

1.1. Conceptual approaches to defining corruption as a distinguishing feature of corruption and corruption-related offenses	17
--	----

1.2. Concepts and signs of corruption-related offenses	25
--	----

1.3. Liability for corruption-related offenses in the legislation of foreign states (on the example of the legislation of the Republic of Poland)	35
--	----

Chapter 1 conclusions	44
-----------------------	----

CHAPTER 2

LEGAL ANALYSIS OF ADMINISTRATIVE CORRUPTION-RELATED OFFENSES	47
---	----

2.1. Object and objective side of administrative corruption-related offenses	47
--	----

2.2. Subject and subjective side of administrative corruption-related offenses	97
--	----

Chapter 2 conclusions	109
-----------------------	-----

CHAPTER 3

TOPICAL ISSUES OF IMPROVING ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR CORRUPTION-RELATED OFFENSES (THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS)	113
--	-----

3.1. Theoretical and applied issues of responsibility for corruption-related offenses	113
--	-----

3.2. Prospects for improving the legal regulation of liability for corruption-related offenses	144
---	-----

Chapter 3 conclusions	160
-----------------------	-----

CONCLUSIONS	163
-------------	-----

BIBLIOGRAPHY	169
--------------	-----

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	14
-----------	----

розділ 1

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	17
---	----

1.1. Концептуальні підходи до визначення корупції як розмежувальної ознаки корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень	17
1.2. Поняття та ознаки правопорушень, пов'язаних з корупцією	25
1.3. Відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, у законодавстві зарубіжних держав (на прикладі законодавства Республіки Польща)	35
Висновки до першого розділу	44

розділ 2

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНІХ З КОРУПЦІЄЮ	47
---	----

2.1. Об'єкт та об'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	47
2.2. Суб'єкт та суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	97
Висновки до другого розділу	109

розділ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ (ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ)	113
3.1. Теоретичні та прикладні проблеми відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією	113
3.2. Перспективи удосконалення законодавчої регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією	144
Висновки до третього розділу	160
 ВИСНОВКИ	 163
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	 169

SUMMARY

This monograph is the first comprehensive study in Ukraine on administrative liability for corruption-related offenses. Monograph considers: concept and signs of corruption; progress of legislation on administrative liability for corruption-related offenses; regulation of liability for corruption-related offenses in legislation of foreign countries; objective features of the corpus delicti; subjective features of the corpus delicti; theoretical and applied problems of liability for corruption-related offenses; prospects for improving of liability for corruption-related offenses.

Legal analysis of provisions of current administrative legislation of Ukraine on liability for committing corruption-related offenses and anti-corruption legislation of the Republic of Poland was made during the research.

In particular, it was found that at the doctrinal level, comprehensive research on administrative liability for corruption-related offenses hasn't been conducted and some scientific views on the issue of combating these offenses are superficial and selective.

It's proved that despite that domestic legislation establishes a number of norms that contain measures of administrative and criminal-legal counteraction to corruption, their effectiveness is negatively affected by established loyal attitude of Ukrainian population to the danger of the phenomenon and, consequently, personal, moral reluctance to counteract this phenomenon.

It's determined that corruption as a phenomenon that is a natural result of the joint development and formation of both Ukraine and world community in general is one of the main criteria for distinguishing corruption offenses from corruption-related offenses, because signs of corruption-related offenses are as follows: no signs of corruption; actions violate requirements, prohibitions and restrictions established by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"; committed by a person specified in Art. 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"; following legal liability is provided: criminal, administrative, disciplinary and/or civil.

It's established that legislation of the Republic of Poland defines a group of corruption-related offenses. However, difference with Ukrainian legislation is that legal norms are not provided for separate administrative or criminal liability for corruption-related offenses, and vice versa, are recognized as such when a direct act of corruption is committed. In addition, norms that contain liability for corruption-related offenses are exclusively criminal, in contrast to those provided in Ukrainian law.

It was found that system of legal norms of the Republic of Poland, which provides liability for corruption offenses and corruption-related offenses in general has more than a hundred components. Given this, borrowing experience in normatively increasing of potential risks of corruption-related offenses seems to be reasonable.

It's determined that social relationships in the field of prevention of violations established by the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», requirements, prohibitions and restrictions, preventive mechanisms' application for such violations and elimination of consequences of corruption-related offenses are group object of corruption-related offenses.

It's proved that in Chapter 13-A of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (hereinafter – CUAO) offenses provided in Art. 172⁵ (gift), 172⁶ (declaration of person authorized to perform functions of the state or local government), 172⁸ (information that became known to the person in connection with performance of official or other duties defined by law – Part 1; information about the whistleblower, his relatives or information that can help to identify whistleblower' person, his close entourage, who became known to him (them) in connection with performance of official or other duties defined by law – Part 2 of this article) and Art. 172⁹⁻¹ (illegal gain) belong to the subject offenses.

It's established that the vast majority of corruption-related offenses are objectively offenses with a formal composition and active actions. Subject of these offenses is special, defined by provisions of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”.

It has been proved that purpose and motive don't affect qualifications of corruption-related offenses in any way, despite the fact that they are of cupidity nature and are generally inherent in corruption-related offenses. In addition, occurrence of adverse effects in considered group of offenses is not of mandatory nature.

Analysis of theoretical provisions and practice of application of provisions of Section 13-A of the CUAO shows that there are many problems due to its imperfections and incorrect application of its provisions in law enforcement and judicial practice both in theory and in practice application of the legislation of Ukraine, which provides liability for corruption and corruption-related offenses.

Study of current legislation of Ukraine, which is aimed at combating corruption certifies that defined features in such terms as “corruption offense”, “corruption-related offense”, “corruption crime” are not always taken into account during selection from the whole set of those offenses, which are or should be corrupt.

There is also an opposite problem, due to the fact that certain offenses, which by their nature should belong to corruption category, but they don't. In view of this, it has been established that there is some chaos in administrative and criminal legislation regarding the definition of the list of corrupt or corruption-related acts. Certain acts that are of corrupt nature including certain corruption-related offenses don't belong to them, while others correspond to characteristics of corruption-related offenses, but are not represented in Section 13-A of the CUAO.

It is established that one of the problems of corruption-related offenses is that content of concepts used by the legislator in anti-corruption field in some cases is unknown, and in cases where a concept is reflected in legal acts this doesn't give clarity and unambiguity in understanding its content.

As current situation in Ukraine clearly shows ineffectiveness of the means of influencing corrupt persons, expediency of revising the state's anti-corruption policy on sanctions for such offenses (crimes) was substantiated. The most appropriate means of influence in this case may be material influence on the guilty person. In this case, in addition to the fine of such an entity it is advisable to deprive the right to hold certain positions or be engaged in certain activities. Accordingly, in this case, further social harm or public danger from such person is actually eliminated.

It's proved that problem that scholars pay attention to is the lack of unified and well-established practice of judicial proceedings in cases of administrative corruption-related offenses (mostly this practice is formed by courts of first instance) and the lack of effective mechanisms of unified interpretation and application of relevant administrative and legal prohibitions.

Expediency to clearly define the list of corruption and corruption-related crimes/offenses in administrative and criminal legislation is established.

It is substantiated that the body (official) authorized to decide the case may release violator from administrative liability and limit himself to oral remarks in case of low significance of committed administrative offense, except in cases of committing a corruption or corruption-related administrative offense.

Inexpediency of usage the phrase “gifts that correspond to generally accepted notions of hospitality” in provisions of anti-corruption legislation has been proved, as its too broad interpretation contributes only to abuses in this area.

It is proposed to change the unit of assessment for offenses related to unreliable declaration to non-taxable minimum income of citizens. This, in turn, will not only bring the provisions of these articles in line with the traditional definition of the amount of damage, but will in fact halve the threshold for liability.

Expediency to provide in the CUAO responsibility for receiving an offer or promise of illegal gain by an official, as well as receiving illegal gain in the amount not exceeding two non-taxable minimum incomes is proved. In accordance such acts should be excluded from provisions of the Criminal Code of Ukraine.

Specific proposals to address the most problematic issues of administrative liability for corruption-related offenses, which found their objectification in conclusions to the work and proposals to improve administrative and legal, as well as within certain criminal legal regulation of special confiscation in the legislation of Ukraine were formulated based on what was discovered during the study.

ПЕРЕДМОВА

Протидія корупції в Україні стала ледь не першочерговим завданням, про що свідчить і створення значної кількості антикорупційних органів, і зміни до чинного законодавства України в частині регламентації відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією діяння.

Прагнення подолати це ганебне явище, що притаманне будь-якій державі, з одного боку, є цілком виправдане, з іншого, – непослідовність та необгрунтованість деяких рішень засвідчує неправильний курс законодавчого органу з цього питання.

Загалом мета знизити рівень корупції до мінімуму є важливим завданням будь-якої цивілізованої держави, однак засоби для досягнення такої мети мають бути зрозумілими і для потенційного корупціонера, і для представників антикорупційних правоохоронних та судових органів, які безпосередньо протидіють цьому негативному явищу.

Одним із важливих поступів нашої держави у боротьбі з корупцією стало прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII як рушійної сили у реалізації антикорупційної політики держави. Цінність цього нормативно-правового акта передусім обумовлена тим, що на законодавчому рівні закріплено основні категорії у сфері протидії корупційним проявам, зокрема введено в законодавчий обіг таке поняття, як «правопорушення, пов'язане з корупцією», що ще більше розширило інструментарій для реагування держави на такі прояви. Однак і ця обставина не усуває всіх імовірних проблем при трактуванні того чи іншого законодавчого поняття, а також практичного його застосування у сфері протидії корупційним та пов'язаним із корупцією діянням.

Попри достатню кількість таких заходів, що диференційовані у різних галузях права, їхня якість подекуди не найкраща, і, безумовно, вимагає і теоретичного обґрунтування, і відповідного законодавчого коригування, оскільки правопорушення, пов'язані з корупцією, є новелою українського законодавства, котра фактично перебуває на стадії свого становлення.

Попри загалом позитивні тенденції у сфері боротьби з корупцією, зауважимо, що деякі законодавчі «новели» видаються не виправданими, не логічними, сформованими винятково за міжнародними інституціями, які здебільшого не враховують реалій української дійсності, теоретично не обґрунтованими, і, відповідно, потребують подальшого і наукового розгляду, і законодавчих змін.

Отже, сфера протидії корупційним проявам не лише не втрачає актуальності, а навпаки вимагає більших зусиль у законодавчій і практичній площині діяльності правоохоронних та судових органів.

Теоретичні та прикладні аспекти відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, вивчали такі науковці, як: Є. О. Алісов, Ю. В. Басакова, О. І. Безпалова, О. Г. Бондарчук, Н. Б. Болотіна, К. Л. Бугайчук, В. С. Венедіктова, Н. В. Веренич, А. В. Гайдук, В. Д. Гвоздецький, Т. Г. Головань, Г. С. Гончарова, О. В. Джафаров, О. О. Дудоров, І. В. Зуба, В. О. Іванцов, Д. І. Йосифович, Н. М. Коминар, Н. М. Корчак, М. В. Молодцов, В. Я. Настюк, П. Д. Пилипенко, В. І. Прокопенко, С. С. Рогульський, В. Г. Ротань, А. О. Собакарь, О. В. Ткаченко, М. І. Хавронюк, С. О. Шатрава, О. М. Шевчук та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим в Україні комплексним дослідженням регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, на основі чинного адміністративного й антикорупційного законодавства України та з урахуванням проблематики практичного застосування положень глави 13-А КУпАП. На підставі правового аналізу адміністративного законодавства минулих років і чинних адміністративно-правових приписів, що регламентують відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, а також розроблених із цих питань позицій та власного бачення проблеми сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, які мають теоретичне і практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів проведеного дослідження полягає у тому, що сформульовані у монографії результати, теоретичні висновки і практичні рекомендації мають науково-теоретичне значення і можуть бути використані у: науково-дослідницькій сфері – для подальшого дослідження питань відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією в адміністративному праві України; правотворчості – з метою вдосконалення адміністративного законодавства в частині регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності практичної діяльності підрозділів, які здійснюють протидію правопорушенням, пов'язаним

з корупцією; освітньому процесі – під час викладання здобувачам вищої освіти навчальної дисципліни «Адміністративне право», а також під час підготовки дидактичних матеріалів з цієї дисципліни.

Результати монографічного дослідження впроваджено в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт від 15.04.2021 № 35).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

1.1. Концептуальні підходи до визначення корупції як розмежувальної ознаки корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень

Сьогодення засвідчує вразливість усіх сфер суспільних відносин нашої держави (правових, економічних, політичних, професійних, духовних тощо) до ризиків корупційних проявів. Водночас явище корупції є однією із головних загроз національній безпеці України, оскільки не лише паралізує фінансову систему та сферу державного управління, а й спричиняє кризу суспільства загалом через спотворення моральних цінностей, а відтак і нехтування основами організації правової держави. Підтвердженням поширення серед громадян настроїв про неспроможність/небажання влади протидіяти цьому небезпечному явищу стали протести населення під час Помаранчевої Революції та Революції Гідності.

З цього приводу О. Дручек зазначав, що останніми роками корупція набула ознак всепоглинаючого, агресивного і непередбачуваного за характером суспільного феномену. Поширення цього явища становить реальну загрозу існуванню конституційно заявлених параметрів (демократичного, соціального, правового) української держави [45, с. 275]. Твердження автора набуває особливого значення і лише посилює ризик небезпеки, враховуючи сучасні реалії російської збройної агресії проти суверенітету та територіальної цілісності України.

Попри те, що вітчизняне законодавство містить низку норм щодо заходів адміністративно-правової та кримінально-правової протидії корупції, однак на їхню дієвість, окрім політично-владного свавілля, негативно

впливає й закореніле лояльне ставлення українського населення щодо небезпеки цього явища. А. Кладченко таку ситуацію пояснювала існуванням у свідомості громадськості двох чинників – ґносеологічного та морально-етичного [69, с. 23]. Перший чинник пов'язаний із низьким рівнем знань положень законодавчих норм протидії корупції, натомість другий – із особистісним, моральним небажанням протидіяти цьому явищу.

Тут особливу увагу варто зосередити саме на першому чиннику, адже серед населення ще й досі залишається панівною думка, що за корупційні правопорушення передбачено і кримінальну, і адміністративну відповідальність. Однак, відповідно до законодавчих змін 2014 р., у КУпАП зазначено склади не корупційних адміністративних правопорушень, а правопорушень, пов'язаних із корупцією. Тобто у главі 13-А КУпАП розміщено перелік діянь, котрі хоча й не містять ознак корупції, але порушують встановлені Законом України «Про протидію корупції» вимоги, заборони та обмеження.

Поняття «корупційні правопорушення» та «правопорушення, пов'язані з корупцією» не є тотожними, їхні видові ознаки не забезпечують повний або частковий збіг за обсягами. Навіть навпаки, їхні видові риси чи якості обумовлюють повний незбіг їхніх обсягів. Однією із таких особливостей є наявність чи відсутність ознак власне корупції. Відповідно, з метою детального аналізу порушеної в роботі проблематики вважається доцільним розпочати дослідження з пізнання корупції як явища, що є критерієм розмежування розглядуваних груп правопорушень.

Необхідність опрацювання вказаної категорії підтверджується ще й значним рівнем корупції в Україні, на який звертають увагу не лише вітчизняні дослідники, а й представники іноземних держав. Зокрема, Хосе Угас (голова організації Transparency International, 2014–2017) закликав українську державну владу не ототожнювати антикорупційну боротьбу лише з популізмом та політичними переслідуваннями [179]. Йєнс Столтенберг (Генеральний секретар НАТО, 2014 – по нині) порівнював корупцію України з раковою пухлиною і наголошував, що Альянс не зможе підтримати Україну у боротьбі з цим явищем, якщо Україна не спроможеться очолити спільні зусилля [61]. Джон Салліван (заступник Державного секретаря США, 2017 – по нині) акцентував, що незважаючи на чотирирічну боротьбу з «корумпованим і авторитарним минулим», Україні так і не вдалося подолати це небезпечне явище [40].

Значний інтерес іноземних представників до рівня корупції в Україні пояснюється поширенням наслідків цих діянь у державах, громадянами яких вони є. Директор Національного антикорупційного бюро України Артем

Ситник з цього приводу вказує, що українська корупція рідко закінчується всередині країни, адже вона виходить у світ через іноземні банки або офшорні компанії [159]. Згідно з даними, отриманими детективами НАБУ, прояви корупційних діянь, учинених на території України, простежуються у 41 державі світу [158].

Отже, актуальність дослідження явища корупції очевидна з її наслідків, що характеризуються впливом на сферу державного управління та суспільні відносини загалом, а відтак – на права і свободи людини. Такі міркування ґрунтуються на закріплених у Конституції України положень, де в ст. 3 зазначається, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [75].

Тимчасом не варто зводити дослідження лише до буденного (поверхневого) розуміння корупційних діянь, тобто виключно до наслідків їх учинення. Науковий інтерес містить доктринальне розуміння цього небезпечного явища, тобто не лише наслідків, а й передумов та власне процесу вчинення правопорушення.

Насамперед варто визначити сутність досліджуваного явища та правильність її розуміння. Тут доцільно вдатися до джерел не лише правового напрямку, а й інших галузей науки: історії, соціології, економіки, політології тощо.

Підтвердженням існування значного наукового інтересу до проблем запобігання корупції є різноплановість сфер її дослідження. Наприклад, у різні часи автори у своїх роботах розглядали корупцію як: соціальний феномен, акцентуючи винятково на її генезисі, сутності та змісті [19, 27]; небезпеку, а отже особливості її виникнення в межах нашої держави [42, 43]; неправомірну поведінку, яку відображено в законодавствах іноземних держав [63, 181, 90, 88]; проблему, вирішення якої ймовірно лише на міжнародному рівні [30, 63]; явище, ефективність супротиву якому залежить від інституцій громадянського суспільства [79, 98] та органів місцевого самоврядування [20, 51]; правопорушення, механізм протидії якому є частиною механізму державного управління загалом [82, 113] тощо. Зазначене обґрунтовує всебічний науковий інтерес та необхідність проведення розвідок, де корупцію варто розглядати в окремих площинах взаємозв'язку з нормами права та моралі, політичних процесів та державного управління, суспільства та особистості.

Історичний напрям досліджень виконує надважливу роль в юриспруденції, оскільки у цьому контексті право розглядається не просто як абстрактний комплекс норм, а як «жива» і «реальна» складова соціального